

A mű értelmezése, elemzése

William Shakespeare *Hamlet, dán királyfi* című műve a dráma műfaji besorolása szerint tragédia, melyben a hős – általában az általa vagy rajta elkövetett bűn következtében – elbukik. A műfaj klasszikus hagyományai szerint tehát értékvesztés történik. A *Hamlet, dán királyfi*t a bosszúdrámák közé sorolhatjuk, mely az ókori Rómában népszerű Seneca bosszúdrámái után Európaszerte a reneszánszban, Angliában pedig az Erzsébet-kori színházban éled újjá. Shakespeare második korszakának hősei általában olyan hősök, akiket nem csupán körülményeik, hanem személyiségük is bukásra predesztinál. Hamlet ennek a hőstípusnak jellegzetes példája. A dráma azonban nem egyetlen hős, hanem egy ország tragédiáját és bukását is bemutatja, vagyis politikai dráma.

A mű szerkezetének és cselekményvezetésének vizsgálata a *Hamlet* esetében rendkívül szorosan összetartoznak. Az öt felvonás megfelel a tragédia öt szerkezeti egységének: az *Első felvonás* az expozíció, a *Második felvonás* a bonyodalom, a *Harmadik felvonás* a tetőpont, a *Negyedik felvonás* a kifejtés és az *Ötödik felvonás* a megoldás vagy konklúzió. Bár a dráma szerkezete szabályszerű, tudjuk, hogy a Shakespeare-korabeli színház nem az arisztotelészi hármas egység kényszerűen szoros szabályrendszere szerint működött. A *Hamlet* öt felvonásában állandóan váltakoznak a színek, a bonyolult cselekménysor – mely belső és külső történéseket is jelent – pedig egymástól hónapokra levő hét-nyolc nap alatt zajlik.

A *Hamlet* cselekménye során bekövetkező erkölcsi romlást és pusztulás-sorozatot a színpadi megjelenés kezdete előtti bűn okozza: Claudius, Dánia királya merényletet követ el az előző ki-

rály ellen, majd feleségül veszi özvegyét. A főszereplő Hamlet, a meggyilkolt király fia, aki a dráma kezdetén a tiszta erkölcsben, a tiszta szerelemben, a tiszta uralkodó eszméjében hisz, és éppen idealista tisztaság-eszménye teszi őt magányos hőssé egy utolsó ízig romlott közegben. Magányát fokozza elszigetelődése, aminek oka, hogy környezetével, az udvarral szemben kénytelen bizalmatlanná válni, tökéletesen ugyanis majdnem senkiben nem bízhat, egyetlen bizalmasa barátja, Horatio. Atyja szelleme megesketi, hogy bosszút áll haláláért. Épp ebben az esküben rejlik a tragédia másik oka, hiszen egy olyan személynek kell bosszút állnia, akitől ez a cselekvés merőben idegen. Ez a pillanat az, ahol a dráma konfliktusa belső konfliktussá válik, hiszen ahhoz, hogy esküjét ne szegje meg, Hamletnek lényegében kell megváltoznia. Ez a belső feszültség az, ami a drámát – és az azt néző közönséget – is mindvégig feszültségben tartja.

Hamlet valóban megváltozik a darab során, a valóság látszatairól lehull számára a lepel, ez tulajdonképpen felnőtté válásának első stációja is egyben. Miután felismeri, hogy semmi és senki nem az, aminek látszik, maga is „álruhát ölt”: örülnék tetteti magát. Az örület mint megoldás szimbolikus: egy olyan világot is megtestesít, amiben semmi nem a józan ész és a tisztesség normái szerint zajlik. A valóság és látszat kettőssége a darab egyik olyan vonulata, amire a későbbi korok színrevitelei általában építenek.

A felnőtté válás második állomása Hamlet számára az, amikor kénytelen belátni: ahhoz, hogy legyőzze Claudius, Claudishoz hasonlónak, vagyis bűnössé kell válnia. Így válik a tisztaság megőrzésének lehetősége számára is illúzióvá, amiről, bármilyen fájdalmas veszteség is ez, le kell mondania, ahhoz, hogy esküjét megtarthassa. Tragédiája sokkal inkább az erről való lemondás, mintsem az élet elvesztése, hiszen az élethez nem ragaszkodik minden áron, mivel idealista volta ellenére bölcsen felismeri, nem a földi élet az, amihez feltétlenül ragaszkodni kell. Híres nagymonológjában is a „lenni vagy nem lenni” kérdését feszegeti.

Hamlet az első vívódó értelmiségi a színpadon, aki szinte törvényszerű, hogy szembekerül a hatalommal, amit nem megsze-

rezni akar, hanem megérteni. Valódi gondolkodó, éppen tépelődése, vívódásai (melyek annyira megkülönböztetik őt egykori diáktársaitól, Rosencranztól és Guildensternről) akadályozzák őt a cselekvésben. Késlekedése dramaturgiai szempontból is jelentős, hisz ez a késleltetés eszköze is egyben.

Hamlet viszonya a dráma két nőalakjával, Gertruddal és Opheliával sajátosan ambivalens. Verbális megnyilvánulásaival mindkettejüket elutasítja, hiszen anyja Claudiushoz való férjhezmenetelét nem képes feldolgozni és árulásnak tartja. Ennek következménye, hogy ellenérzését kiterjeszti általában a női nemre. Opheliával a látszat szintjén ezért elutasító és bántó. Vele szemben egyértelműen bűnt követ el, hisz Ophelia halálának közvetett oka Hamlet durva szeretetmegvonása. Verbális közlései ellenére úgy tűnik, Hamlet mindkét nőhöz rendkívül erősen ragaszkodik, belső konfliktusai akadályozzák a megbocsátásban és szeretete kifejezésében. Ophelia haláláról értesülve fájdalmában megvallja érzéseit, de ezt is késve teszi meg.

Hamlet érzékenysége révén a kor eszmerendszerének közelgő széthullását, a szilárdnak hitt rend várható megrendülését is érzékeli. A pusztulás a tragédia utolsó jelenetében valóban mindenre kiterjed, a darab főszereplői a római jellemű Horatio kivételével mindannyian meghalnak, a hatalmat pedig a rendszeren kívülről érkező Fortinbras veszi át.

Hamlet bosszúja megvalósításának eszköztárában szerepel a művészet is, a színház tükröt tartó sajátságainak valóságalakító erejét használja fel a híres egérfogó-jelenetben Claudius leleplezéséhez. Ezzel a megoldással a dráma a művészet hatalmával, így önmagával kapcsolatban is állást foglal.